

Ime, röviden rámutattunk arra, hogy a népművelésből milyen előnyök háramlanak a népművelőre, de korántsem merítettük ki tárgyunkat, mert a népművelés minden ága más-más lelki erőket (szervezési, előadói készség) fejleszt a népművelőben. Igenis: a népművelés a jellemképzés, a kezdeményező és teremtő erő, az ismeretterjesztés és az emberi erények magasabbfokú iskolája, ezeken felül pedig a kötelességteljesítés széles mezeje, ezért semmiképen sem lehet terhes, fölösleges vagy céltalan törekvés. Simay István, *A felnőttek oktatásának reformja hazánkban* címmel, 1875-ben íródott és a szakirodalmunkban első ez irányú munka szerzője, megszívlelésre és követésre méltó szavakat mond: „Akkor, amikor megtettük azt, amit népünk műveltsége érdekében az idő szelleme szerint tenni lehetett, társadalmi állásunk emelése előbbrevitelében sem maradtunk el, s nem lettünk saját érdekünk iránt árulókká.“

Tamás József

KÉT HÓNAP VILÁGTÖRTÉNELEM

Hitler szeptember 2-i nürnbergi beszédjétől — Horthy Miklós november 11-i kassai bevonulásáig.

Már a nyár végének a külső és a belső politikában uralkodó viszonylagos csendjében is sejteni lehetett, hogy 1938 ősze nagy eseményeket hoz Közép-Európában és a Duna völgyében. A brit kormány félhivatalos jellegű küldöttének, Runciman lordnak a csehszlovák kormánnyal, főként pedig Benessel és Hodzsával folytatott végnélküli, de érezhetőleg meddő, hiábavaló tárgyalásai, valamint a szudétanémetiség vezérének, Henlein Konrádnak németországi utazásai, mind arra mutattak, hogy az ősz folyamán, inkább előbb, mint később, döntésre érik meg az egész csehszlovák kérdés. Ugyanakkor egész Európára sötét árnyékként feküdt rá az aggodalom, hogy a cseh-német ellentétből nem robban-e ki újabb európai vagy éppen világháború.

Az európai közvélemény sejtése pontosan valóra vált. A csehszlovák kormánynak azt a törekvését, hogy a szudétanémetiség három és fél milliónyi népcsoportját határain belül megtartsa, szeptember első napjaiban teljesen megghiúsultnak lehetett tekinteni. Hiába tették közzé Prágában szeptember 5-én a kormánynak úgynevezett „negyedik tervét“, amely Csehszlovákia kisebbségi népcsoportjainak a legszélesebbkörű önkormányzatot ígerte. A szudétanémeteknek egyetlen vágyuk és akaratuk volt: hazatérni a Birodalomba. Ekkorra már a nyugati közvélemény is belátta, hogy Csehszlovákia határainak megváltoztatása elkerülhetetlen szükségesség. A londoni „Times“ szeptember 7-i számában határozott formában tanácsolta a csehszlovák kormánynak, hogy nyugodjék bele ebbe a bármennyire fájdalmas, de elkerülhetetlen megoldásba. Ugyanakkor — jellegzetesen angol felfogással — azt is hangoztatta a nagy angol lap vezércikke, hogy Csehszlovákia idegen kisebbségeinek kiválása után fajlag egységesebb és így belsőleg sokkal erősebb állammá lehet.

Ilyen előzmények után mondta el Hitler a nürnbergi pártgyűlés utolsó napján az egész világon feszült figyelemmel várt beszédét. Ez a beszéd a leghatározottabb állásfoglalás volt az egyetlen megoldás: a szudétánémet területeknek a német birodalomhoz való haladéktalan hozzátcsolása mellett.

Európa három sorsdöntő napja ekkor következett: a szeptember 12-i nürnbergi beszéd és Neville Chamberlain brit miniszterelnök 15-i berchtesgadeni látogatása között. Ettől a csütörtöki naptól kezdve, pontosan két héten át, a szeptember 29-i müncheni értekezletig, a négy nagyhatalom: Németország, Nagybritannia, Olaszország és Franciaország képviselőinek, Hitlernek, Chamberlainnek, Mussolininek és Daladiernek a nagy békeművet egyetlen délutánon és késő éjszakába nyúló estén tető alá hozó tanácskozásáig, Európa népei és az egész művelt világ közvéleménye a világtörténelem olyan drámájának voltak szemtanúi, amelyekhez hasonlóra még soha példa nem volt. Ez nagy és merész kijelentés, de jól megokolt, mégpedig több szempontból is.

Gondolunk itt először arra a páratlan szolgálatra, amelyet a békés megoldás érdekében korunk két legjellegzetesebb technikai vívmánya, a *repülőgép* és a *rádió* végzett. Ha a döntő pillanatokban a brit kormány feje órákon belül személyesen nem tárgyalhatott volna Hitlerrel, a német nép vezérével és a német birodalom kancellárjával, könnyen meglehet, hogy a diplomácia nehézkes módszerei képtelenek lettek volna feltartóztatni a szenvedélyeknek azt az áramlását, amely ezekben a hetekben irtózatossá erőtlen sodorta Európa népeit újabb világháború beláthatatlan mélységű szakadéka felé. De elképzelhető lett volna-e más eszközökkel az egész müncheni értekezlet megrendezése is? Ha oktalan dolog volna is az események rohanó gyorsaságában mindent a technikai vívmányoknak tulajdonítani, az tagadhatatlan, hogy a szeptemberi napokban a világtörténelmi erők működésének olyan munkauteme végzett közöttünk alkotó munkát, amelyhez hasonlót eddig még soha nem ismertünk.

A rádió talán még a repülőgépnél is csodálatosabb teljesítményeket végzett azzal, hogy a nagy világtörténelmi eseményeknek minden újabb fordulatát ugyanabban a percben, de legfeljebb ugyanabban az órában közölni tudta az egész művelt világ közvéleményével. Ha 1914 nyarán a világgözvélemény ugyanilyen gyorsan és ugyanilyen pontosan értesülhetett, sőt a helyszíni közvetítések révén „jelen lehetett“ volna minden döntő fontosságú eseménynél, talán soha nem lett volna világháború. Sokan mondták is, hogy London népe szeptember 28-án, mikor a miniszterelnök az alsóház ülésén bejelentette Hitler meghívását a müncheni értekezletre, egyetlen délután és este élte át a hadüzenet — 1914 augusztus 3-a — és a fegyverszünet — 1918 november 11-e — minden izgalmát. Az idei szeptember 28-án a tömegek a délutáni órákban ugyanolyan komor hangulatban gyűltek össze a Westminster-palota, a parlament épülete körüli téren, mint mikor Sir Edward Grey, az akkori külügyminiszter, bejelentette a brit hadüzenetet és néhány órával később ugyanolyan mámoros örömmel oszlottak szét és járták be az utcákat, mint a fegyverszünet napján.

A müncheni döntés minden másnál nagyobb értéke mégis abban van, hogy a világtörténelemben most sikerült először jelentős területváltoztatásokat végrehajtani békés eszközökkel, háború nélkül. Ennek a ténynek jelentősége, úgy érezzük, annyira szembeszökő, hogy elég világosan beszél önmagáért.

Magyarország helyzete a müncheni döntés alatt és utána nem volt könnyű. A csehszlovák-kérdés német vonatkozásai csaknem teljesen leköttették a világgözüvélemény figyelmét. A magyar igazságos igények kielégítéséről München előtt a külföldi sajtóban, az olasz és a lengyel sajtó kivételével, csak nagyon kevés szó esett. Hogy Münchenben igényeink teljes elvi elismerését sikerült elérni, az egyrészt a magyar külpolitikának jó felkészültségét mutatja, másrészt igazolja azt az irányt, amelynek legfőbb célja az volt, hogy a magyarság ügyének megbízható barátokat szerezzen, de ugyanakkor ne mondjon le semmi igazságos igényéről átmeneti jellegű előnyök és kedvezések fejében.

De addig, amíg igazságos követeléseink egyrészt meg is kaptuk és november első hetének csodálatos napjaiban sorban foglalták el csapataink a csehek által kiürített 11 várost és több, mint 800 magyar felvidéki falut, az aggodalmaknak és a bizonytalanságnak nehéz hetei teltek el felettünk. A lengyelek a németekkel egyidőben vonultak be az általuk igényelt területekre. De a lengyelek területi igényei alig hatodrésze — majdnem pontosan 2000 négyszögkilométer — volt csupán annak, amit mi egyelőre visszakövetelhettünk, és mivel ezek a területek a szudétanémet területekkel összefüggőleg, azoktól keletre terültek el, a német és a lengyel igények egyszerre való kielégítésének különösebb akadálya nem volt.

Nekünk érthető okokból várnunk kellett, ha el is voltunk szánva arra, hogy a müncheni egyezmény szövegében említett három hónapnál lényegesen rövidebb idő alatt érvényt szerzünk követeléseinknek. Így a magyar kormány erélyes fellépése következtében a közvetlen tárgyalások már október 9-én megkezdődtek Komáromban. A csehek közben nagy hirtelen megadták a szlovákoknak az önkormányzatot; külön öttagú szlovák minisztériumot neveztek ki, élén Tisóval, egy Hlinka-pártbeli plébánossal. A komáromi tárgyalásokra a csehek Tisót és a prágai külügyminiszternek hasonlóképpen szlovák származású tagját, Krnót küldték ki. A komáromi tárgyalásokon komoly sikerre számítani az első perctől kezdve nem lehetett. Tiso miniszterelnök eleinte „Szlovákia határainak sérthetlenségéről” beszélt, területeket egyáltalán nem akart átadni, csupán „a legszélesebb körű önkormányzatot” ígérte a szlovák fennhatóság alatt maradó magyaroknak. A magyar kiküldöttek erélyes fellépése változtatott némileg a helyzeten, de a tárgyalások néhány nap alatt így is véglegesen megakadtak és ekkor jegyzék-váltás kezdődött Prága és Budapest között.

Ennek során a prágai kormány mind több és több területet ajánlott fel, míg végre október utolsó napjain küldött jegyzékükben a csehek már a magyar követeléseknek mintegy 80 százalékát hajlandók voltak megadni. Vitás maradt még mindig több felvidéki város, így Pozsony, Nyitra, Jolsva, Kassa, Ungvár, Munkács és bizonyos hozzájuk tartozó területek sorsa. Ekkor a magyar kormány utolsó jegyzékében választást ajánlott fel a prágai kormánynak: vagy tartsanak a vitás területeken népszavazást, vagy vigyék az egész vitát döntőbírószám elé.

A cseh kormány a népszavazás elől meghátrált és így ült össze november 2-án a bécsi Belvedere-palotában az olasz-német döntőbírószám, amelynek két tagja, Ciano gróf olasz és Ribbentrop német külügyminiszter néhány óráig tartó tanácskozás után az esti órákban hirdették ki a döntést, amely Magyarországnak adta Jolsvát, Kassát, Ungvárt és Munkácsot, de Szlovákiának hagyta meg Pozsonyt és Nyitrát. A döntés nyomban érvénybe lépett

és három nappal később a magyar csapatok előre megállapított terv szerint átlépték a trianoni határokat, hogy öt nap alatt, november 10-én estig birtokukba vegyék az egész nekünk ítelt területrészt.

*

Magyarország nagy belpolitikai feladata most az, hogy az északon visszakerült és gazdaságilag igen nagy értéket képviselő területek és a visszacsatolt területek több, mint egymillió lakosa minél előbb és minél teljesebben bekapcsolódjék az egész ország politikai, társadalmi és gazdasági életének vérkeringésébe. Ennek a célnak elérését szolgálta külön felvidéki minisztériumnak felállítása és Jaross Andornak, a felvidéki magyarság egyik vezérének miniszterré történt kinevezése Imrédy Bélának november 15-én megalakult kormányában. A magyar országház mindkét háza már meghívta tagjaiul a felvidéki területek volt szenátorait, országgyűlési és tartománygyűlési képviselőit.

A megszállást követően a visszacsatolt területek rövid átmeneti időre katonai közigazgatás alá kerültek. Az egyesítés munkája ezalatt az idő alatt minden téren a legnagyobb erővel folyik, hogy a húszévi elnyomás alól felszabadult területek minél előbb zavartalan és teljes egységet alkotósan az anyaországgal.

Máthé Elek

RÁKÓCZI RUTÉN JOBBÁGYAINAK UTÓDAL.